

EI SOTEÄ SÄKISSÄ

Suomalaisten asenteet ja odotukset sote-uudistuksesta

Kyselytutkimuksen ja aineiston julkistus / maaliskuu 2021.

Ajatuspaja Toivo, Antti Vesala

Aiheen viimeaikainen käsittely

Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus alkaa olla suomalaisessa politiikassa ikuisuusaihe. Edellisellä vaalikaudella uudistus jäi kesken. Sipilän hallituksen erottua katkesi myös sote-uudistuksen eduskuntakäsittely. Se sängen todennäköisesti olisi joka tapauksessa törmännyt ajan loppumiseen muun muassa perustuslain tulkintaan liittyvien haasteiden sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan käsittelyn pitkittymiseen eri syistä.

Nykyinen hallitus on valmistellut omaa uudistustaan vauhdilla, joka on tosin antanut sijaa kritiikille mm. lausuntokierroksella esiin nousseiden huolten ja jopa perustuslain reunaehtojen kunnollisen huo-

mioon ottamisen sivuuttamisesta. Kokonaisuus on tätä selvitystä tehtäessä parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä.

Sote-uudistuksen tavoitteista on yhteiskunnassa vallinnut hyvin laaja yhteisymmärrys. Sen sijaan siitä, miten tavoitteisiin esimerkiksi tällä hetkellä valmistelussa olevalla uudistuksella oltaisiin pääsemässä, esiintyy merkittävää huolta. Tästä esimerkkinä on Kuntaliiton, Keskuskauppakamarin, Elinkeinoelämän Keskusliiton ja Suomen yrittäjien yhteinen kannanotto (9.3.2021). Esiin nousee huoli kovavauhtisen valmistelun takia korjaamatta jäävistä puutteista sekä kielteisistä seurauksista niin taloudelliselle tehokkuudelle, kansanvaltaisuuden toteutumiselle kuin ihmisten hyvinvoinnille eri alueilla.

Erilaisissa kyselyissä kansalaisten odotukset uudistuksen ja sen eri osa-alueiden suhteen ovat olleet melko johdonmukaisesti enemmän kielteisiä kuin myönteisiä. Koko uudistuksen läpimenoon esiintyy enemmän tai vähemmän skeptistä asennetta. Esimerkiksi huhtikuussa 2019 Uutissuomalaisen gallupissa 56 prosenttia vastaajista piti enemmän epätodennäköisenä, että sote-uudistus onnistuu alkavallakaan vaalikaudella. Joulukuun 2019 yrittäjägallupissa (Kantar TNS, otos 1051) 55% vastaajista ei uskonut, että uudistus tulee onnistumaan.

Uudistuksen sisällön osalta kokonaisvaikutelma odotuksista ja asenteista ei näytä sanottavasti myönteisemmältä. Kunnallisanalan kehittämissäätiön Maakuntapuntari 2020-tutkimukseen liittyvän julkistuksen (28.12.2020) mukaan heikkenevää kehitystä oman maakunnan osalta ennakoitiin valmisteilla olevan ratkaisun myötä niin omissa mahdollisuuksissa saada yhdenvertaisia ja laadukkaita sote-palveluja, hyvinvointi- ja terveyseroissa verrattuna koko maahan kuin sote-palveluiden saatavuudessa ja saavutettavuudessa erityisesti perustasolla. Samassa kyselyssä vain vajaa kolmannes kannatti kaavailtuja sote-maakuntia palveluiden järjestämisen mallina.

Palveluiden rahoituksen järjestämisen osalta maakuntaveron vastustus on laajaa ja säännönmukaista. Esimerkiksi tuoreessa

Verkkouutisten kyselyssä (Kantar TNS 29.1.- 2.2.2021 otos 1063) maakuntaveron käyttöönottoa kannatti 20% vastanneista ja vastusti 49% (EOS 31%). Samansuuntaisen tuloksen antoi syksyn 2020 puoluebarometri (Kantar TNS, otos 1252), jonka mukaan suomalaisista lähes puolet suhtautuu epäluuloisesti ajatukseen maakuntaverosta. Tarpeellisena sitä pitää vain noin viidennes. Kysymykseen palveluiden järjestämisvastuusta taas esitettiin vaihtoehdoiksi sote-palveluiden kehittäminen nykyiseen tapaan kuntapohjaisesti ja kuntien yhteistyön mallilla. Kuntapohjalta kehittämistä kannatti 55 prosenttia, 20 prosenttia vastusti. Maakunnille kriittisiä ovat hallituspuolueiden kannattajista etenkin SDP:n ja Vihreiden kannattajat.

Tämän selvityksen yleiset tiedot ja päähavainnot

Ajatuspaja Toivo on loppuvuodesta 2020 teettänyt kartoitusta eri aihealueita koskevista kansalaisten asenteista ja odotuksista. Pohjana on Kantar TNS:n vastaajapaneelista kerätty aineisto, kohteena Manner-Suomen 18–74-vuotias väestö. Aineisto koostuu 4.516 vastauksesta. Kenttätyö toteutettiin marraskuussa 2020. Tilastollinen virhemarginaali on koko aineiston tasolla noin 1,5 prosenttiyksikköä suuntaansa.

Tässä julkistuksessa keskitytään sote-palveluita koskeviin kysymyksiin. Julkistuksessa käsitellään asenteita ja odotuksia, jotka kohdistuvat nykyisin kuntien vastuulla olevien sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen ja rahoitukseen. Käsittelyssä on neljä kysymystä, jotka ovat suhtautuminen maakuntaveroon, palveluiden etäisyyden ja laadun keskinäinen tärkeysjärjestys, sote-uudistuksen valmiiksi saamisen tärkeys itsessään sekä se, missä määrin pelätään sote-maakuntauudistuksen heikentävän oman kunnan

palveluita. Kyselyssä vastaajille esitettiin väittämiä, joiden kanssa heidän oli oltava täysin tai jokseenkin samaa mieltä taikka täysin tai jokseenkin eri mieltä. Myös en osaa sanoa ”EOS” oli mahdollinen vastausvaihtoehto.

Aineistosta nähdään, että sote-uudistuksen saaminen valmiiksi riippumatta siitä, millainen siitä tulee, ei ole ihmisille niinkään tärkeää. Suomalaiset pitävät tärkeämpänä palveluiden laatua kuin sitä, miten lähellä ne ovat. Selvä enemmistö suomalaisista pelkää, että sote-maakuntauudistus heikentää merkittävästi heidän kuntansa palveluita. Jos uudistus kuitenkin toteutetaan, palveluiden rahoituksen välineeksi ei haluta uutta maakuntaveroa.

Kysymyskohtaiset erityishuomiot

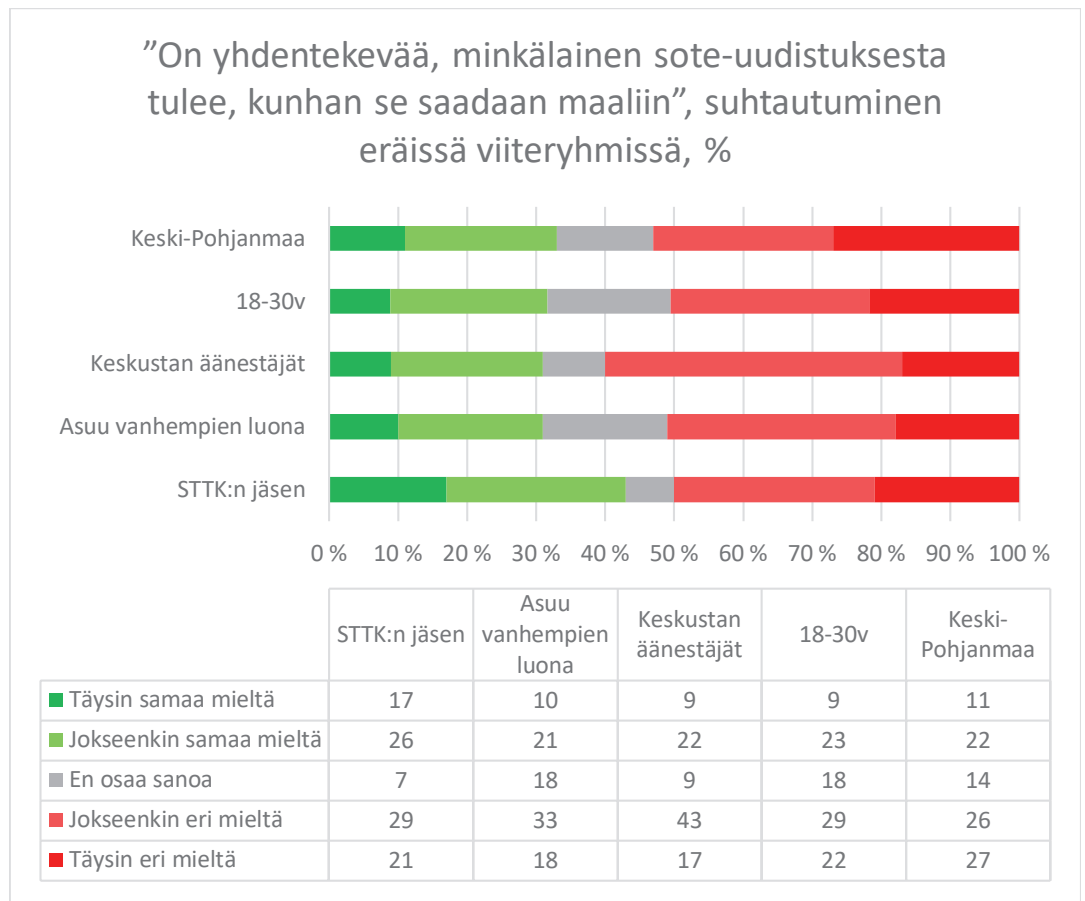
”Kunhan se vain saadaan maaliin” – niinkö?

Erytisesti poliitikkojen ja aktiivisesti politiikkaa seuraavien puheissa toistuu väite sote-väsymyksestä. Puhutaan soten neljänneestä, viidenneestä jne. tuotantokaudesta ja vitsaillaan ”sote-veteraaneista”, tarkoittaen poliitikkoja, jotka ovat olleet usealla vaalikaudella mukana kulloisenkin hallituksen yrityksessä toteuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus. Uudistuksen saaminen vihdoinkin valmiiksi näyttäytyy tällaisen diskurssin valossa päämääränä itsessään. Tässä selvityksessä kansalaisten suhtautumista kysyttiin väitteellä *”On samantekevää, millainen sote-maakuntauudistuksesta tulee, kunhan se vain saadaan maaliin.”*

Kansalaisten keskuudessa yleisesti ei mitään laajamittaista ”soteväsymystä” voida ainakaan tämän kyselyn tulosten perusteella tunnistaa. On muutamia ryhmiä, joiden keskuudessa väite saa muita enemmän tukea. Kaikkein suurin kannatusosuus

(43%) väitteelle on STTK-laisten palkansaajien keskuudessa. Tälle luonnollinen selitys on, että hoitohenkilökunnasta suuri osa on STTK-taustaista, ja pitkittyvä epävarmuus oman alan tulevaisuuden kehityskulkujen suhteen on omiaan herättämään tämänkin suuntaisia ajatuksia.

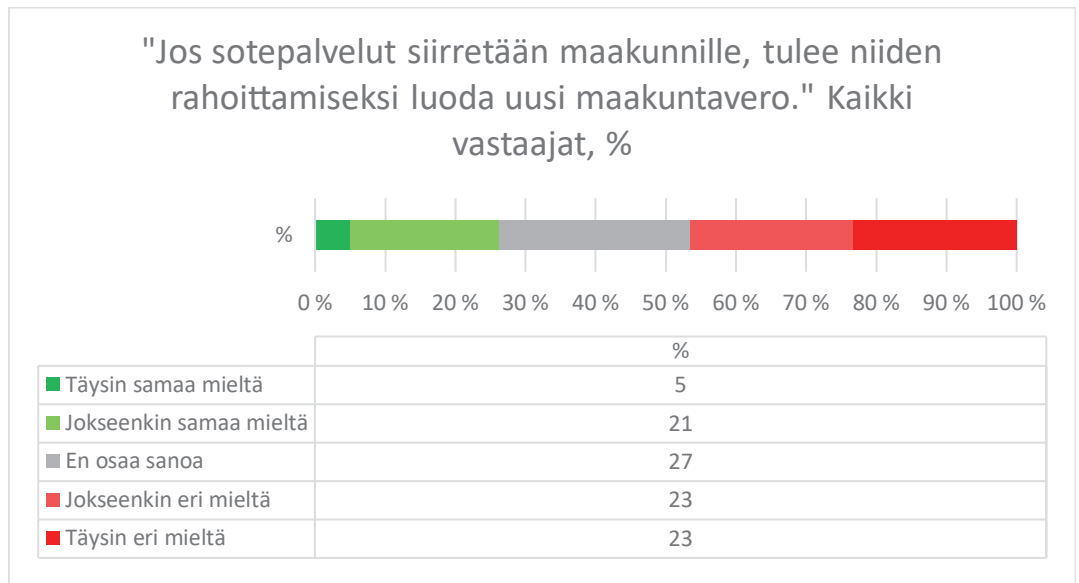
Edes STTK-laisten keskuudesta väitteen tueksi ei siis löydy enemmistöä. Heidän lisäksi vain muutamissa yksittäisissä viiteryhmissä on edes n. kolmasosan tuki näkemykselle, että mikä tahansa valmiiksi tuleva sote käy. Nämä ryhmät ovat Keski-Pohjanmaan maakunnassa asuvat, ikäryhmistä 18-30 -vuotiaat, puolueista Keskustan kannattajat ja elämänvaiheen mukaisesta jaotelusta vanhempinsa luona asuvat (kuvio).

Edellä mainittujen ohella vain muutamissa yksittäisissä ryhmissä väitteen kanssa täysin samaa mieltä on edes kaksinumeroinen prosenttiosuus vastaajissa.

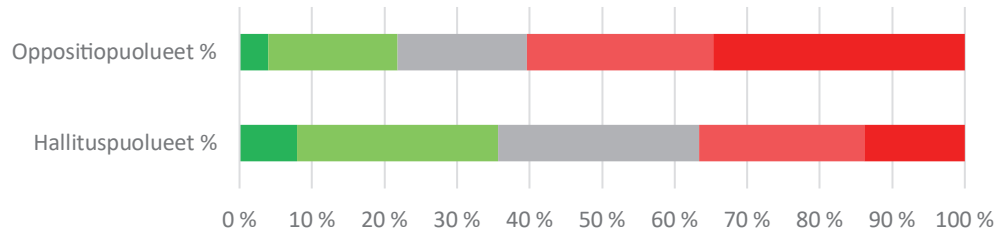
Epäsuosittu, epäsuositumpi, maakuntaveron

Kysymys maakuntaverosta tuottaa koko vastaajajoukolla hyvin samansuuntaisen tuloksen kuin mikä piiritty edellä viitattujen aiempien kyselytulosten kautta. Maakuntaveron käyttöönottoa vastustaa selvästi merkittävämpi osa vastanneista kuin kannattaa. Runsas neljäsosa vastaajista ei ota kantaa suuntaan eikä toiseen.

Suhtautuminen maakuntaveron eroaa merkittävästi puoluekannatuksen mukaan. Hallituspuolueiden kannattajista maakuntaveron kannattaa selvästi suurempi osa kuin oppositiopuolueiden kannattajista. Mutta hallituspuolueidenkin kannattajien keskuudessa vastustajia on hienokseltaan enemmän. Oppositiopuolueiden kannattajien keskuudessa maakuntaveron torjua selvä enemmistö, 61 prosenttia. Kantaansa epäröivien osuus on suurempi hallitus- kuin oppositiopuolueiden kannattajien keskuudessa.

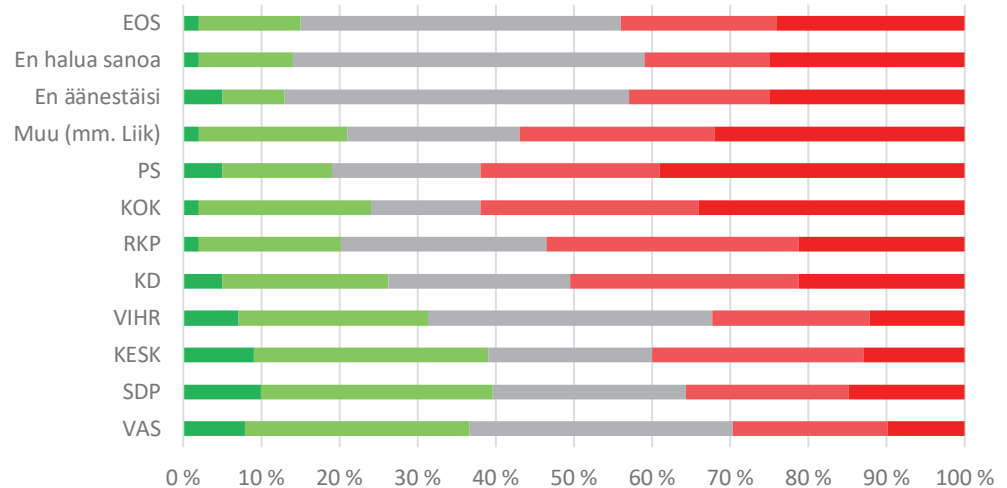
"...tulee luoda uusi maakuntaverot", hallitus- ja oppositiopuolueiden kannattamisen mukaan

	Hallituspuolueet %	Oppositiopuolueet %
■ Täysin samaa mieltä	8	4
■ Jokseenkin samaa mieltä	28	18
■ EOS	28	18
■ Jokseenkin eri mieltä	23	26
■ Täysin eri mieltä	14	35

Suuri otos antaa mahdollisuuden tarkastella asiaa kohtalaisella luotettavuudella myös puolueiden kannatuksen tasolla.

"...tulee luoda uusi maakuntaverot." Puoluekannatuksen mukaan, %

	VAS	SDP	KESK	VIHR	KD	RKP	KOK	PS	Muu (mm. Liik)	En äänestäisi	En halua sanoa	EOS
■ Täysin samaa mieltä	8	10	9	7	5	2	2	5	2	5	2	2
■ Joks. samaa mieltä	29	30	30	24	21	18	22	14	19	8	12	13
■ EOS	34	25	21	36	23	26	14	19	22	44	45	41
■ Joks. eri mieltä	20	21	27	20	29	32	28	23	25	18	16	20
■ Täysin eri mieltä	10	15	13	12	21	21	34	39	32	25	25	24

Kuvasta havaitaan, että suurinta kannatusta maakuntaveron käyttöönotto nauttii Keskustan ja SDP:n kannattajien keskuudessa, mutta vain SDP:n ja Vasemmistoliiton kannattajakunnassa kannattajia on virhemahdollisuus huomioon ottaen enemmän kuin vastustajia. Keskustan ja vihreiden kannattajien keskuudessa puntit ovat lähes tasan. Vasemmistoliiton ja vihreiden kohdalla erottuu myös kantaansa empivien muita suurempi osuus. Oppositiopuolueiden kannattajien ja puoluekantaansa kertomattomien sekä RKP:n kannattajien kohdalla maakuntaveron vastustajia on selvä enemmistö kannattajiin verrattuna. RKP:n kannattajat ovat tässä kysymyksessä lähempänä Kokoomuksen ja Perussuomalaisten kuin hallituspuolueiden kannattajakuntaa.

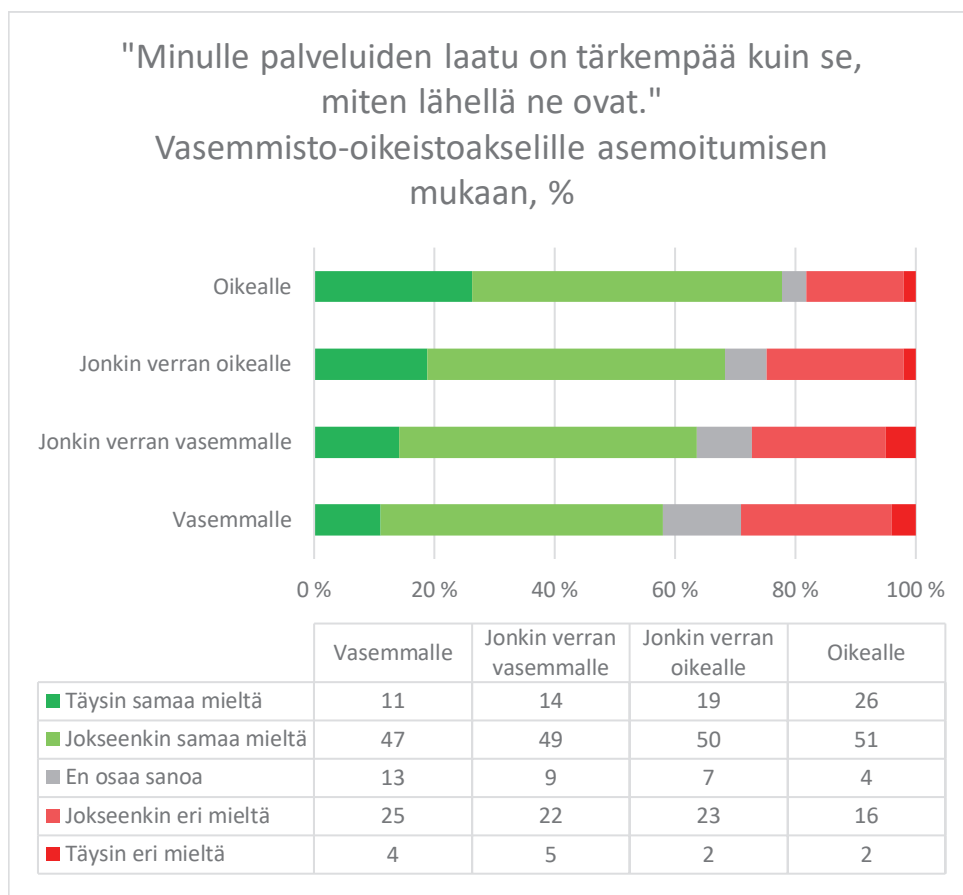
Aineistosta voidaan nähdä myös, että maakuntaveron käyttöönoton kannatus ei ole sen vastustusta suurempaa yhdessäkään maakunnassa eikä yhdessäkään vaalipiirissä.

Laatu vai läheisyys edellä?

Väitteeseen ”Minulle palveluiden laatu on tärkeämpää kuin se, miten lähellä ne ovat” suhtautuminen vaihtelee hyvin vähän useimmissa tarkastelluissa vastaajien luokitteluissa. Esimerkiksi erilaisten kuntatyyppien, maan eri osien tai vastaajan iän perusteella ei näytä muodostuvan eroavuuksia. Yksityiskohtana huomiota kiinnittää kotivanhempien kohdalla muita vastaajaryhmiä korkeampi kannastaan epävarmojen osuus.

Selvimmät systemaattiset näkemuserot syntyvät poliittisella vasemmisto-oikeistoakselilla, ja sen kanssa saman suuntaisena näyttäytyy näkemyselero talouden bruttovuositulojen mukaan. Oikeistolaisemmat vastaajat ovat enemmän samaa mieltä väitteen kanssa kuin vasemmistolaisemmat (kuvio). Vasemmistolaisemmiksi ilmoittautuvien joukossa myös kannastaan epävarmoja on enemmän kuin oikeistolaisissa. Vastaavasti pienituloisemmat

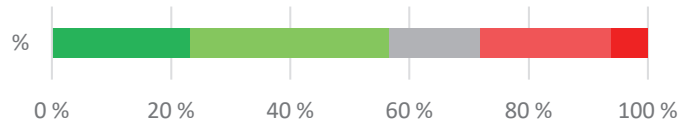
kotitaloudet ovat väitteen kanssa vähemmän samaa mieltä kuin suurituloisemmat. Tälle melko ilmeinen selitys on, että suurituloisemmilla on käytössään pienituloisia enemmän vaihtoehtoja mm. kulkutapojen suhteen.

Pelko oman kunnan palveluiden heikentymisestä uudistuksen seurauksena

Kuten alussa todettiin, aiemmin julkistetuissa selvityksissä (esim. KAKS) on tullut esiin kielteisiä odotuksia uudistuksen vaikutuksista oman maakunnan palveluihin. Tässä selvityksessä väite, johon vastaajat ottivat kantaa, kuului: *"Pelkään, että sote-maakuntaudistus heikentää merkittävästi kuntani palveluita."* Kaikista vastaajista enemmistö eli 56 % oli väitteen kanssa joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Täysin vailla tällaista pelkoa oli kaikista vastaajista vain 6 prosenttia.

"Pelkään, että sote-maakuntauudistus heikentää merkittävästi kuntani palveluita." (Kaikki vastaajat, %)

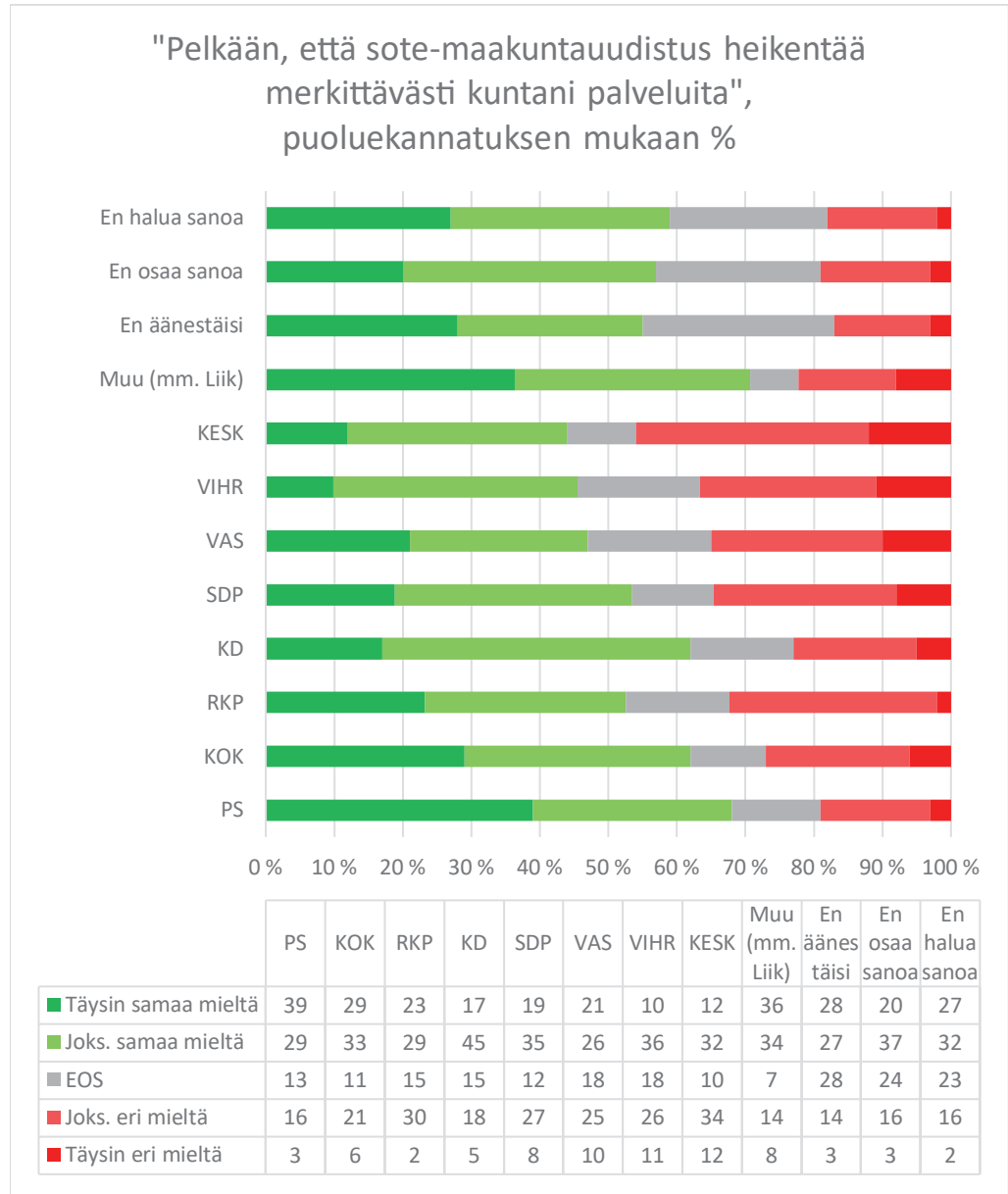
	%
■ Täysin samaa mieltä	23
■ Jokseenkin samaa mieltä	33
■ En osaa sanoa	15
■ Jokseenkin eri mieltä	22
■ Täysin eri mieltä	6

Luokituksista huomio kiinnittyy ensimmäisenä puoluekannatus-ten mukaisiin eroihin. Väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä olevia löytyy eniten Keskustan kannattajien keskuudesta, ja heidänkin kohdallaan osuus on aavistuksen pienempi kuin palveluiden heikentymistä vähintään jonkin verran pelkäävien osuus. Epävarmoja kannastaan on Keskustan kannattajista pienempi osuus kuin muiden puolueiden kannattajista, joten Keskustan kannattajien voi nähdä kaikkein selvimmin jakautuvan kahteen melko tasavahvaan leiriin.

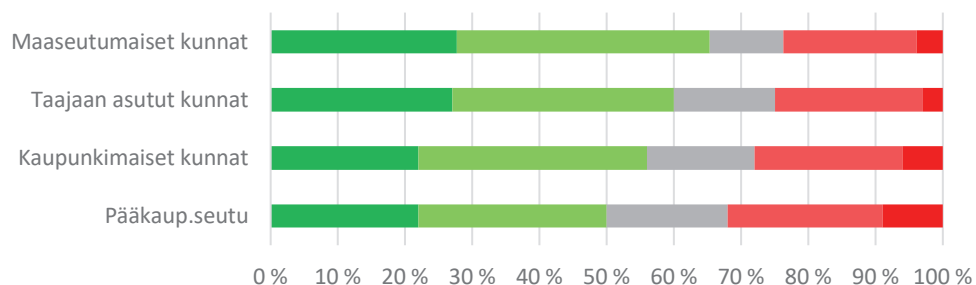
Huoli palveluista omassa kunnassa on suurempaa oppositiopuolueiden kuin hallituspuolueiden kannattajien keskuudessa, mutta Keskustaa lukuun ottamatta hallituspuolueidenkin kannattajien joukossa ollaan esitetystä väitteestä enemmän samaa kuin eri mieltä. Puoluekannatuksen kanssa johdonmukaisesti vasemmistolaisemmat ovat vähemmän huolissaan kuin oikeistolaisemmat.

Julkisessa keskustelussa on ollut esillä uudistuksen vaikutus kuntien ja etenkin suurten kaupunkien mahdollisuuksiin huolehtia jatkossa investoinneistaan. Sote-palvelut ja niihin liittyvät menot ollaan siirtämässä pois kunnilta, mutta samalla siirtyy merkittävä osa niiden verotuloista. Tämän keskustelun voisi olettaa herättäneen huolta erityisesti suurissa kaupungeissa asuvien keskuudes-

sa. Tässä kyselyssä korrelaatio näyttää kuitenkin olevan toiseen suuntaan. Toinen havaittava yhteys on ikäryhmittäisessä tarkastelussa. Iäkkäämpien keskuudessa on jonkin verran enemmän pelkoa oman kunnan palveluiden heikentymisestä kuin nuoremmissa ikäluokissa (kuviot alla).

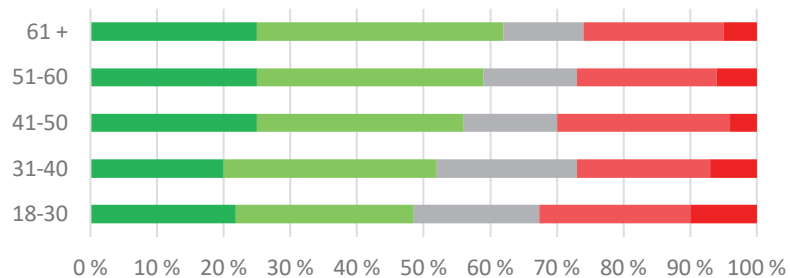

"Pelkään, että sote-maakuntaudistus heikentää merkittävästi kuntani palveluita", tilastollisen kuntaryhmittymisen mukaan, %

	Pääkaup.seutu	Kaupunkimaiset kunnat	Taajaan asutut kunnat	Maaseutumaiset kunnat
■ Täysin samaa mieltä	22	22	27	28
■ Jokseenkin samaa mieltä	28	34	33	38
■ EOS	18	16	15	11
■ Jokseenkin eri mieltä	23	22	22	20
■ Täysin eri mieltä	9	6	3	4

"Pelkään, että sote-maakuntaudistus heikentää merkittävästi kuntani palveluita."
Ikäryhmittäin, %

	18-30	31-40	41-50	51-60	61 +
■ Täysin samaa mieltä	22	20	25	25	25
■ Jokseenkin samaa mieltä	27	32	31	34	37
■ EOS	19	21	14	14	12
■ Jokseenkin eri mieltä	23	20	26	21	21
■ Täysin eri mieltä	10	7	4	6	5

Aineisto

(Tässä selvityksessä käytetty kyselyaineisto on julkistettu samassa yhteydessä selvityksen kanssa 3/2021)

Viitattut ulkopuoliset lähteet

Yrittäjägallup tammikuu 2020:

https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yrittajagallup_tammikuu2020_sote_uudistus.pdf

Kunnallisanalan kehittämissätiön Maakuntapuntari 2020:

<https://kaks.fi/uutiset/sote-uudistus-vajaa-kolmannes-kannattaa-sama-maara-on-epatietoisia-kaksi-viidesta-vastustaa/>

Verkkouutisten ja Nykypäivän kyselytutkimuksesta, tammikuu 2021:

<https://www.verkkouutiset.fi/maakuntaveron-tyrmaa-joka-toinen-suomalainen-viidennes-kannattaa/>

Syksyn 2020 puoluebarometrissa esim. Helsingin sanomissa:

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007643816.html>

Kuntaliiton, Keskuskauppakamarin, EK:n ja SY:n yhteinen kannanotto 9.3.2021:

<https://www.kuntaliitto.fi/tiedotteet/2021/yhteiskannanotto-kii-re-ei-saa-ohittaa-sote-uudistukselle-asetettuja-tavoitteita>